

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים

מיכאל שטיגליץ
שליח לשעבר (שיקגו, תשס"ט)
כיום ר"מ בישיבה תיכונית סוסיא

יהיו דברים אלו לעילוי נשמת אמו"ר ר' יצחק דוד בן ר' מיכאל יחיאל מיכל שטיגליץ זצ"ל
הכ"מ שכל מה שיש לי - שלו הוא.
השבת בעזרת ד' נקרא בבתי הכנסת (ומחוצה להם) את הפרשה השניה מארבע הפרשיות
את פרשת זכור. וכך כותבת לנו התורה:
זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלֵק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדַרְךָ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל
הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאַתָּה עֵיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֶל־הַיָּם: וְהָיָה בְּהַיָּם ד' אֶל־לְהִיךָ לָךְ מִכָּל אִיְבֹיךָ
מִסְבִּיב בְּאַרְץ אֲשֶׁר ד' אֶל־לְהִיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זְכֹר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא
תִשְׁכַּח:
(דברים כ"ה, י"ז-י"ט)
ציווי זה מעלה קושיות רבות, מכיוונים שונים ובשורות הבאות נתמקד רק בחלק מהם.
השאלה הקשה ביותר, בעיני, היא איך יכול להיות שתורתנו הקדושה ש"דרכיה דרכי נועם וכל
נתיבותיה שלום" מצווה אותנו למחוק ולמחות עם שלם ללא השארת זכר לו. התנא האלוקי
יונתן בן עוזיאל אף מחריף את השאלה ואומר:
והיה כאשר יניח ד' א-להיכם לכם מן כל בעלי שונאיכם מן סביב סביב בארץ שד' א-להיכם
נותן לכם נחלה לרשתה תמחו את זכר של עמלק מתחת השמים ואפילו לימי מלך המשיח לא
תשכח:
(כתר יונתן דברים כ"ה, י"ט)
כלומר לפי תרגום יונתן לפסוקים אלו המלחמה בעמלק היא נצחית ואף בימות המשיח עדיין
הציווי למחות את עמלק יהיה רלוונטי ומעשי. בפסיקתא מובאת פתיחה לתשובה לשאלה זו:
'שרשם בעמלק' זש"ה 'ויאכלו מפרי דרכם' (משלי א', ל"א), מה ראה הקב"ה לנהוג עם עמלק
במדת אכזריות 'תמחה את זכר עמלק' (דברים כ"ה, י"ט) 'והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד
יונק' (שמואל א' ט"ו, ג'), אלא אמר הקב"ה אקדים לו ממה שעתיד לעשותה, גלוי וצפוי לפני
היאך הוא עתיד לגזור 'מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד' (אסתר ג', י"ג) לכך 'והמתה מאיש
ועד אשה'.
(פסיקתא רבתי י"ג, מני אפרים ד"ה ד"א שרשם בעמלק)
לפי דברי הפסיקתא המלחמה הכוללת בעמלק מבטאת את מידתו של הקב"ה בעולמו של
"מידה כנגד מידה" מכיוון שעמלק במלחמתו עם עם ישראל מכריז מלחמה כוללת על כל אשר
בשם יהודי יכונה כך הקב"ה מצווה אותנו להלחם בעמלק ולמחות את זכרו בכל האופנים ואף
לעתידי לבוא. בחז"ל מופיע ביטוי בו ד' אומר לעם ישראל: "אתם תמחו את זכרו מלמטה ואני
אמחה את זכרו מלמעלה". כלומר שילוב הכוחות בין מעשי עם ישראל לפעולה האלוקית הוא
אשר ישלים את מחיית שורש הרע מהעולם.
בתורת החסידות הניפו את מלחמת עמלק מעלה אל מול פני המלחמה האישית של כל אדם
ביצר הרע שלו ר' אלימלך מליז'נסק מביא בנועם אלימלך שכל מלחמת היצר נובעת מניתוק
וחוסר בלימוד ועיסוק בתורה ולכן על האדם להידבק בתורה וכך להביס את העמלק שבקרבו.
לעומת העייפות, האתגרים והסחות הדעת האדם צריך לאזור מתניו ולהתאמץ ללמוד ולעסוק
בעולמה של תורה. וכך הוא כותב:
זכור את אשר לך עמלק וכו'. דאיתא וילכו שלשה ימים בלא מים בלא תורה ועל ידי זה בא
עמלק וילחם בישראל וזה רמזה לנו התורה שלא יהיה אדם מישראל ג' ימים בלא תורה ח"ו
כי על ידי זה יתגבר היצר הרע ח"ו במאוד ולכן צריך האדם להתחזק מאד ולעסוק בתורה
תמיד. וזהו זכור את אשר עשה כו' שהיה לו כח על ידי ביטול תורה מישראל ומהראוי היה
להתגבר ולהתחזק מאד ללמוד תורה לשמה # ואתה עיף ויגע פירוש שאף על פי כן עדיין
אתה עיף ויגע מלעסוק בתורה ולא ירא אלהים. והיה בהניח ה' מכל אויבך מסביב פירוש

דאויבים של אדם הם עונותיו. וצריך האדם לשוב להבורא ברוך הוא למען ינוח ויסלק את אויביו מעליו שלא יבוא ביום פקודתו ולא יניחו אותו לבא לגן עדן כי הם המסבבים הגן עדן כמ"ש וישכן מקדם לגן עדן את להט התרב המתהפכת וכאשר תזכה לשוב בתשובה שלימה....

(נועם אלימלך, בשלח)

בעל השם משמואל, האדמו"ר מסוכטשוב, דרש פעם על עולמו של עמלק שפעולתו על האדם היא ביכולת שלו לקרר ולייבש את האדם מעבודת ד'. האדם שמתלהב ושמח בעבודת ד', שרוצה לקיים את המצוות וללמוד את התורה בחיות נתקל בעמלקיות שבו, בקרירות ובציניות שלא מאפשרת התפתחות צמיחה וגדילה. אל מול הקרירות אין יכולת התמודדות אלא להבעיר את האש, להבעיר את השמחה, להבעיר את הלבבות וכך הוא כותב. אך קליפת עמלק, שהיא קליפה רעה מאד, והיא קליפה מושכת לקרירות... כמו שאיתא בספרים בפסוק אשר קרך בדרך שפירשו שהביא בהם קרירות ומצץ את כל חלקי החיות שבהם עד שכל מה שעושין הוא בלי חיות ורגש הנפש כלל. וכבר אמרנו שזה מתאים עם פירש"י צננך והפשירך מרתיחתך שכל האומות היו יראים וכו' והקרה אותם בפני אחרים, והיינו עפי"מ שכתוב והי' אור ישראל לאש וקדושו ללהבה, שלעומת שישראל עושין עבודתם עבודת הש"י בחיות וברשפי אש הם כאש בפני אומות העולם וכולם יראים מפני ישראל כבמדרש כמו שיראים מפני האש שלא יכוו בלהב אש אוכלה, אך כאשר עושין בקרירות וכמצות אנשים מלומדה, שוב כן הם בפני האומות... וקליפה זו אין דוגמתה בקדושה, ועלי' נאמר ולא יהי' שריד לבית עשו, כי אינו דומה לשאר אומות, ואין לו תקנה אלא מחה אמחה את שמו מתחת השמים, ואז הניצוץ הקדוש שבו ע"י סיבות מסיבות שונות יהי' לו תיקון לשוב אל הקדושה...

ולפי האמור יש לפרש מחשבת שאל שאמר לשמואל ברוך אתה לד' הקימותי את דבר ד', ומוכח שהיתה לו טעות גמורה עד שחשב שקיים את המצוה בשלמות, והיינו שהוא ידע שהניצוץ הקדוש שהי' בעמלק אי אפשר שיאבד לגמרי כי לא ידח ממנו נדח, וע"כ חשב שראשית החרם בודאי יש בו חלקי הקדושה, כי ראשית הוא בקדושה, כי ראשית כל דבר הוא קדושה ורק בהשתלשלות מתהוים כחות רעים כידוע, וע"כ נקרא עמלק ראשית גוים באשר יש לו אחיזה בראשית וממנו התחילה השתלשלות הרע, וע"כ השלל שנקבצו בו מרבית חלקי ניצוץ הקדושה נקרא ראשית החרם, וכן נקרא מיטב הצאן, היינו שיש בהם ניצוץ הטוב שהיא הקדושה, כי כל טוב הוא בקדושה והסט"א הוא רק רע, וע"כ חשב שאל שבלקחו זה לזבוח לד' יחזרו חלקי הקדושה לשרשם, אך טעה בזה כנ"ל: (שם משמואל צו וזכור תרע"ג, ד"ה אך קליפת)

בחלק השני מסביר ה'שם משמואל' את החמצתו של שאל המלך במחשבה שניתן להציל את עמלק על ידי הנפת הראשית ונתינתו לד' ואת ראשית החרם רצה שאל לתת לד' וזו היתה טעותו. מכיוון שעמלק באופן מהותי איננו בר תיקון בעולם הזה. ותיקונו הוא מחייתו, הצורך הנפשי של האדם מישראל להתלהב ולבעור בעבודת ד' יחד עם הציבור כולו הוא מהווה את מחיית עמלק באופן המלא. דווקא בשנה זו בה הציבוריות שלנו נפגעה כל כך על ידי המגפה המשתוללת - דווקא בשנה זו צריך להתבונן שוב במצוות חג הפורים המתקנות את עולמו המעוות של עמלק בכך שהן מחברות אותנו שוב לאומה אחת, לעם אחד שדואג לחלשים מבחינה כלכלית, כאשר אדם לוקח את הסעודה שהכין לעצמו ומעביר אותה כמשלוח מנות לחבירו, כאשר אדם יושב לסעודת פורים ומהלל ומשבח את ד' על הניסים הנסתרים במגילת אסתר, זכרו של עמלק נמחה מתחת השמים.

ואי אפשר שלא לסיים את הדברים בדבריו של מרן הרב זצ"ל במוסר אביך, כותב הרב כך: מדת האהבה השרויה בנשמת הצדיקים היא כוללת את כל הברואים כולם, ואינה מוציאה מן הכלל שום דבר ולא עם ולשון, ואפילו עמלק אינו נמחה כי-אם מתחת השמים, אבל ע"י הזיכור מתעלה הוא לשורש הטוב, אשר הוא מעל לשמים, ונכלל הכל באהבה העליונה, אלא שצריך כח גדול וטהרה עצומה ליחוד נשגב זה. (מוסר אביך, מידות הראי"ה אהבה, ו')

מבאר הרב במילותיו, ששאירת עם ישראל היא לתקן את כל העולם, לגאול את כל המציאות, להביא את כל הבריאה אל האושר, הטוב והשמחה השלמה. במובן זה עם ישראל רוצה לתקן גם את העולם המקולקל מיסודו של עמלק. מצוות "זכור את אשר עשה לך עמלק" אומרת

לאדם להתמלא במידת הענווה ולהבין שגאולת העולם אמנם מתחילה במעשיו ובפעולתו ובשיתוף הפעולה שלו עם ד' אבל היא איננה תלויה אך ורק בו וישנם תהליכים שרק בורא העולם ומנהיגו יכול להשלים ולסיים. גם את התיקון המלא של המציאות, הכללית והפרטית, האדם מישראל צריך להפנים שד' ישלים את המהלכים האנושיים. ועל זה אמר הכתוב: "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו - וד' יעשה הטוב בעיניו". יהי רצון שנזכה למחות את עמלק בעולם הזה ולראות את תיקונו בעולמות העליונים. שנדע להתאים את עינינו האנושית להדרכה האלוקית ומתוך ענווה, שמחה וגבורה נזכה לקיומה של ההבטחה במגילה: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

לתגובות: micstg@gmail.com